

*Христина Кузик **
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринку надзвичайно важливе значення в забезпеченні ефективності функціонування підприємств має раціональна організація здійснення розрахункових операцій. Прискорення оборотності грошових коштів – важливий шляхів поліпшення фінансового становища виробничих господарюючих суб'єктів. Для його досягнення доцільним є контроль за фактичним станом їх розрахунків, динамікою дебіторської заборгованості, виявлення фактів навмисного спотворення облікових даних суб'єктами господарських зв'язків. Таким чином, важливе значення набуває питання законності обмінних операцій, їх доцільності, документальної обґрунтованості та правильності відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Дебіторами називаються юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, оцінених у грошовому вимірнику. Дебіторською вважається заборгованість, яка виникає в ході взаємовідносин підприємства з економічними агентами (юридичними і фізичними) і належить даному підприємству на певну дату. Боржники зобов'язані погасити заборгованість на основі укладених між економічними агентами договорів [1].

Правильне визнання та оцінка поточної дебіторської заборгованості впливають на достовірність облікових даних, а також на ефективність їх відображення у фінансовій звітності. Відповідно до вимог П(С)БО 10, дебіторська заборгованість відображається у разі передачі права власності на товар під час його реалізації на умовах відстрочення оплати. Дебіторська заборгованість у момент визнання оцінюється за первісною вартістю. Остання за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) залежить від: надання покупцеві торговельної знижки або знижок за своєчасну оплату; надання покупцеві знижок після реалізації; повернення товарів від покупців; періоду часу з дати відвантаження товарів до дати надходження грошових коштів.

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для її визначення обчислюється величина резерву сумнівних боргів [2].

* Науковий керівник: к.е.н., доц. Мельник Н. Б.

Безнадійною вважається заборгованість, відносно якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув термін позовної давності. Сума резерву відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат. Списання безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, послуги проводиться за рахунок використання резерву сумнівних боргів: Д-т 38 «Резерв сумнівних боргів»; К-т 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Для обліку поточної дебіторської заборгованості використовують такі рахунки:

1. Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який призначається для обліку товарної дебіторської заборгованості. Синтетичний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» має субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ».

2. Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» призначено для обліку розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за відшкодування завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями, строк оплати яких припадає на поточний або наступний господарський рік. Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» має такі субрахунки:

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»;
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»;
- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»;
- 374 «Розрахунки за претензіями»;
- 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»;
- 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»;
- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

За дебетом рахунків 36–37 відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення чи списання.

3. Рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» призначений для обліку резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення. За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображається створення резерву сумнівних боргів у кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебетом – списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості або зменшення нарахованих резервів у кореспонденції з рахунком обліку доходів. Аналітичний облік на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться в розрізі боржників чи за строками непогашення дебіторської заборгованості [3].

Підставою для відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є господарські договори та первинні документи, що засвідчують факт здійснення господарської операції:

- накладні;
- рахунки-фактури;
- рахунки;
- акти прийнятих робіт, послуг.

Також інформаційними джерелами для обліку дебіторської заборгованості виступають реєстри первинного та аналітичного обліку (Журнал № 3, відомості аналітичного обліку 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 3.6). Записи в цьому журналі здійснюються на підставі підсумкових даних Відомостей 3.1–3.6 та первинних документів.

Відомість 3.1 призначена для аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги.

Відомість 3.2 призначена для аналітичного обліку поточної дебіторської заборгованості (з підзвітними особами, за виданими авансами, за претензіями, за відшкодування завданих збитків тощо).

Відомість 3.4 призначена для аналітичного обліку заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена одержаними вексями, також ведеться облік векселів виданих [4].

Аналітичний облік дебіторської заборгованості доцільно здійснювати у розрізі окремих дебіторів.

Методикою обліку дебіторської заборгованості передбачений порядок її нарахування та списання. Нарухування, тобто віднесення суми дебіторської заборгованості до балансу підприємства відбувається під час продажу продукції, товарів робіт чи надання послуг. Відвантаження покупцю відбувається після підписання угоди купівлі-продажу та складання первинних документів, які підтверджують факт передачі товарів іншим власникам, на підставі яких визначають дохід відповідно до вимог П(С)БО 15 «Дохід». Одночасно в бухгалтерському обліку здійснюється запис: Д-т 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» К-т 70 «Дохід від реалізації», який свідчить про визнання доходу від реалізації товарів (робіт, послуг) [3]. Таке бухгалтерське проведення відображається відповідно до вимог принципу нарахування доходів і витрат у момент визнання незалежно від часу надходження грошових коштів.

Списання дебіторської заборгованості може відбуватися такими методами:

1. Стягнення звичайним шляхом (отримання оплати за рахунками);

2. Передача дебіторської заборгованості третій особі: передача дебіторської заборгованості як застави при кредитуванні;

3. Факторинг – операція з переуступки першим кредитором прав вимоги боргу третьої особи другому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу першому кредитору;

4. Уступка права вимоги.

5. Списання її за рахунок резерву сумнівних боргів; списана таким чином дебіторська заборгованість повинна обліковуватись на позабалансовому рахунку 3 роки і підприємство повинно вживати заходи до її повернення.

Вирішення сучасних проблем обліку розрахунків із дебіторами повинно бути врегульоване підприємством, щоб реалізовувати свою продукцію шляхом надання знижок чи пропонуванням передплати або ж створенням резерву сумнівних боргів.

Проблема обліку дебіторської заборгованості полягає в недопущенні прострочення термінів платежу та доведення заборгованості до стану безнадійної. Правильно організований бухгалтерський облік повинен мати таку систему рахунків, яка дає можливість у достатній мірі відображати і характеризувати господарську діяльність загалом і в розрізі розрахункових операцій.

1. Бабіч В. В. Фінансовий облік (облік активів): навчальний посібник / В. В. Бабіч, С. В. Сагова. – К. : КНЕУ, 2006. – 282 с.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>.

3. Наказ Міністерства фінансів «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>

4. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://minfin.com.ua/taxes/-/!news/nnakMINFIN_356/nnakMINFIN_356.html